

Herman Brusselmans

Mogelijke
memoires

2013 Prometheus Amsterdam

Een

In mei van 1967 werd m'n grootvader Frans blind. M'n vader Gust, m'n moeder Lea en ik, Herman Brusselmans, gingen naar Sint-Niklaas voor een witte stok, omdat er in Hamme geen enkele winkel was waarin je witte stokken kon krijgen. In de Sint-Niklase winkel, waarin je ook rolstoelen, prothesen, bandages en van die dingen kon kopen, zei m'n vader: 'Voor ons een witte stok graag, het is voor een blinde.'

'Het is m'n vader,' zei m'n moeder, 'hij heeft het zicht aan beide ogen verloren.'

'Vanmorgen is hij tegen de rand van de deur gelopen,' zei ik, 'ik heb het persoonlijk zelf gezien.'

'Zwijg jij maar,' zei m'n vader, 'ik voer hier het woord.'

Daar kreeg ik het van, dat ik al negen jaar oud was en moest zwijgen.

'Ik heb vier verschillende soorten witte stokken in de aanbieding,' zei de verkoper.

'Geef ze maar alle vier,' zei ik. Met dat zwijgen viel het niet altijd mee. Ik kon gewoon moeilijk m'n bek dichthouden, zo was het nu eenmaal. M'n vader keek kwaad naar mij en zei tegen de verkoper dat één witte stok wel volstond. Toen moesten we kiezen. De vier soorten, verschillend in lengte, uitvouwsysteem en prijs, werden naast elkaar gelegd. Terwijl m'n ouders er hulpeloos naar keken, zei ik tegen de verkoper: 'Weet je wat? Geef ons toch maar een blauwe stok. Deze vier witte lijken nergens naar.' Nu zei m'n moeder dat ik me er niet mee moest bemoeien. 'Ik moei me niet,' zei ik, 'ik vind alleen dat een blauwe stok beter geschikt is voor grootvader. Blauw is z'n lievelingskleur.'

'Dat klopt,' zei m'n moeder, 'hij draagt altijd blauwe sokken.'

'Ja?' zei m'n vader. 'Dat is me nog niet opgevallen.'

'Blauwe sokken,' zei m'n moeder, 'al z'n gehele leven.'

‘Wat vreemd dat dat me nooit is opgevallen,’ zei m’n vader.

‘Jou valt nooit wat op,’ zei ik.

‘Als je nu niet zwijgt geef ik je een klap,’ zei m’n vader.

‘Klap of geen klap,’ zei ik, ‘jou valt nooit wat op. Het valt je niet eens op dat de verkoper in deze winkel een homoseksueel is.’ Nu zei de verkoper dat ik moest zwijgen. Dat vertikte ik en ik zei: ‘Ik had het meteen gezien, makker, met je slappe handjes en je snorretje en je bles en je gele das en je hoge stemmetje en je zweet op je bovenlip en de manier waarop je naar m’n vader kijkt.’

‘Naar mij?’ zei m’n vader.

‘Ja, naar jou,’ zei ik, ‘hij ziet je wel zitten. Je bent waarschijnlijk als een groen blaadje voor deze ouwe bok. Die kerel is minstens zeventig en staat hier nog altijd witte stokken en andere rommel te verkopen in deze kutwinkel. Moest jij niet al lang met pensioen zijn, flikker?’

De verkoper begon te huilen. ‘Wat ben ik toch ongelukkig,’ griende hij, ‘de jongeman heeft gelijk. Ik ben een homoseksueel, en ik ben zeventig, en ik moet deze verschrikkelijke winkel blijven openhouden omdat ik zo arm ben als een kerkrat nadat m’n minnaar er met al m’n poen vandoor is gegaan, en ik heb ook nog een maagzweer, wintertenen, een kaal hoofd en losse tanden. Ik weet niet hoe het verder moet met m’n leven. Misschien moet ik er maar een eind aan maken.’

M’n moeder probeerde hem te troosten. ‘Na regen komt zonneschijn,’ zei ze.

‘Of nog meer regen,’ zei ik.

‘Jij moet zwijgen,’ zei m’n vader en tegen de verkoper zei hij: ‘Meneer, ik ben niet het type van persoon dat enige achting heeft voor homoseksuelen maar toch voel ik enigszins met u mee omdat ik ook wintertenen heb. Wat u moet doen is gedroogde aardwormen in uw schoenen leggen voor u ze aantrekt, daar worden uw tenen heel wat beter van.’

‘Niet per se, Gust,’ zei m’n moeder, ‘jij loopt al met gedroogde aardwormen in je schoenen sinds 1959, en je wintertenen zijn er nog niks op vooruitgegaan.’

‘1959,’ zei ik, ‘dat was nog eens een jaar. Ik was twee, ik scheet in m’n broek, ik trok me nergens wat van aan, en als niemand het merkte nam ik aardwormen uit de schoenen van m’n vader en ik at ze op.’

‘Meen je dat nu, Herman?’ zei m’n moeder. ‘Aardwormen uit de schoenen van je vader? En die at je op?’

‘Ja,’ zei ik, ‘maar in 1961 ben ik ermee gestopt. Altijd maar aardwor-

men vreten, dat wil op den duur wel eens de keel uithangen. Maar goed, vertel 'ns over die minnaar, makker, schminkte hij z'n bakkes?'

'Herman,' zei m'n moeder, 'dat zijn toch helemaal onze zaken niet of de minnaar van meneer z'n gezicht schminkte.'

'Ja,' zei m'n vader, 'en nu wordt het hoog tijd dat je je smoel dicht-houdt, snotneus.'

'Sommige homoseksuelen schminken nu eenmaal hun bakkes,' zei ik.

'Herman heeft gelijk,' zei de verkoper, 'Jean-Luc schminkte z'n bakkes. Ik voelde mij daar heel ongemakkelijk onder. Was het echt nodig om altijd geschminkt rond te lopen? Ik ben toch ook een homo en ik moet er niet aan denken om me continu te schminken, behalve nu en dan wat rode lipstick als ik naar de nichtenclub in Waasmunster ga.'

'De nichtenclub?' zei m'n vader. 'Wat is dat?' M'n vader, nochtans van nature niet echt een domme man, omdat een tramchauffeur hoe dan ook over een zeker verstand moet beschikken, welnu, die vader van mij wist toch vele dingen niet. Nu weer wist hij niet wat een nichtenclub was. 'Ja,' zei m'n moeder, 'wat is dat, meneer?' Ook zij was niet dom. Maar ze was niet lang naar school geweest omdat ze in de oorlog, als jodin, ondergedoken had gezeten, samen met m'n grootvader Frans, m'n grootmoeder Maria, m'n tante Malvina en m'n oom Oscar. Ze waren ondergedoken bij een bevriende niet-joodse familie in Nederland, in de buurt van Groningen. Het mag een godswonder heten dat ze nooit door de Duitsers ontdekt zijn. M'n tante Malvina hield een dagboek bij, maar omdat ze de oorlog overleefd heeft is dat nooit een succes geworden. Sterker nog, het werd in 1946 geweigerd door verschillende uitgevers. Hun belangrijkste argument was dat het dagboek abominabel geschreven was, dat het vol grammaticale fouten stond, dat de stijl om op te schieten was, en dat het hoogstwaarschijnlijk vol leugens stond. 'Welke leugens mogen dat dan wel zijn?' vroeg tante Malvina boos aan een van de uitgevers. 'Wel,' zei die man, 'je schrijft hier dat je op 22 augustus van het jaar 1942 het onderduikadres in Groningen hebt verlaten, de trein hebt genomen naar Berlijn en daar met een blaaspijp een pijltje in de nek van Heinrich Himmler hebt geschoten. Daar geloof ik niks van.'

'En waarom geloof je dat niet?' zei m'n tante Malvina. 'Of denk je misschien dat een joodse onderduiker niet aan een blaaspijp kon geraken? Ik zal je dit zeggen, eikel, die blaaspijp had ik zelf gemaakt van de tak van een berkenboom.'

'Het gaat niet om die blaaspijp,' zei de uitgever, 'het gaat om het feit dat

jij onmogelijk, en zeker niet als jodin, in de buurt van Heinrich Himmler hebt kunnen komen, zo dicht dat je hem kon raken met een pijltje uit een blaaspijp.’

‘Ach man,’ zei m’n tante Malvina, ‘ik kon zeker veertig meter ver schieten met m’n blaaspijp. Ik heb een goede adem. Nooit een sigaret gerookt. Oké, nu en dan eens getrokken aan de sigaar van m’n vader, maar verder is m’n adem prima in orde.’

Desondanks is het dagboek van m’n tante Malvina nooit gepubliceerd en daarom heeft ze de literatuur altijd gehaat en heeft ze bijvoorbeeld mij, toen ik een jonge schrijver was, niet gestimuleerd, integendeel. Nadat m’n eerste boek, de roman *Aan de koude grond gespijkerd*, was verschenen in 1982, ging ze overal rondbazuinen dat het een volslagen kutboek was en dat de schrijver ervan, zonder twijfel een krankzinnige gek, beter in een dwangbuis gepropt kon worden.

‘Een nichtenclub?’ zei de verkoper. ‘Dat is een club waar allerlei homoseksuelen samenkomen en waar we dan praten over ons soort onderwerpen, zoals breipatronen, de liedjes van Marlène Dietrich, binnenhuisarchitectuur, de kapsels die in de mode zijn, de opera, enzovoort enzoverder.’

‘En anale seks, praten jullie daar ook over?’ zei ik.

‘Nu heb ik het gehad met jou,’ zei m’n vader, en hij gaf me een klap tegen m’n kop. Daar trok ik me zoals gewoonlijk niks van aan en ik zei tegen de verkoper: ‘Met anale seks moet je uitkijken, dat weet je toch? Je krijgt er een uitgerokken aars van en dan vallen de keutels uit je kont voor je er erg in hebt.’

‘Vertel mij wat,’ zei de verkoper.

‘Wat je tegenwoordig niet allemaal hoort,’ zei m’n moeder vol verbazing, en tegen m’n vader zei ze: ‘Gust, je moet onze Herman niet altijd klappen geven.’

‘Hij verdient ze,’ zei m’n vader, ‘hij zwijgt nooit als ik hem daar om vraag.’

‘Je zou beter beslissen welke stok je koopt voor je schoonvader,’ zei ik, ‘anders staan we hier morgen nog in de nabijheid van die stinkende homo.’

‘Eindelijk vertelt hij ’ns iets verstandigs,’ zei m’n vader, en hij koos voor de goedkoopste stok, en wat later waren we, in z’n Simca Ariane, op weg van Sint-Niklaas naar Hamme.

Twee

Het was juni in 1967 en de zon scheen volop. Ik was op wandel samen met m'n grootvader Frans, die met z'n blauwe stok tegen het voetpad tikte. Hij wilde niet dat ik hem leidde, omdat hij liever z'n eigen plan trok. We waren op weg naar het café waarin hij iedere dag z'n Trappisten dronk, café De Maréchal. Dat was niet ver van ons huis. We woonden op Theet, en café De Maréchal was in een zijstraat van Theet, de Weverstraat. Z'n witte stok was blauw geschilderd door z'n vrouw, m'n grootmoeder Maria. Dat was een leuke vrouw. Nou ja, zo leuk was ze nu ook weer niet, zeker als ze tegen mij zei dat ik m'n bek moest houden en mij een klap tegen m'n kop gaf. M'n broer Joseph gaf ze soms ook een klap tegen z'n kop, en m'n zusje Mia voorlopig niet omdat die volgens m'n grootmoeder Maria net iets te jong was om klappen te krijgen, 'maar', zo zei m'n grootmoeder, 'lang zal het niet meer duren of die hele Mia is er ook klaar voor om klappen tegen haar stomme kop te krijgen'.

M'n grootvader Frans en m'n grootmoeder Maria woonden in een huisje naast het onze. Wij hadden huisnummer zevenenzeventig en zij vijfenzeventig. M'n grootmoeder zei geregeld dingen zoals: 'Wat is zevenenzeventig toch een achterlijk nummer. Vijfenzeventig, dát is tenminste een nummer.' En dan zei ik: 'En wat te denken van vijfhonderdzesenvijftigduizendzevenhonderdendrie, dát is tenminste een nummer,' en dan gaf ze me een klap tegen m'n kop, niet alleen omdat ik m'n bek niet had kunnen houden, maar evenzeer omdat m'n grootmoeder Maria het nummer vijfhonderdzesenvijftigduizendzevenhonderdendrie effectief een achterlijk nummer vond. Het kwam erop neer dat ze alle nummers achterlijke nummers vond, behalve vijfenzeventig, zoals haar huisnummer, vierendertig, zoals haar schoenmaat, en dertien, zoals het aantal bloedworsten dat ze achter mekaar kon opeten zonder over te geven.

Onderweg naar café De Maréchal zei m'n grootvader Frans tegen mij: 'Dat blind zijn, dat valt ook niet mee. Je kan beter doof zijn.'

'WAT ZEG JE?' schreeuwde ik, bij wijze van grap.

'DAT JE BETER DOOF KAN ZIJN!' brulde hij, want hij had m'n grap niet begrepen. Dat was meestal het geval met oude mensen in de jaren zestig, dat ze je grappen niet begrepen, ook niet de practical jokes, zoals urineren in hun hoed, de treden van de trap naar hun slaapkamer insmeren met bruine zeep, en terwijl ze diep in slaap waren op hun voorhoofd schrijven: 'Ich bin ein Jude.' Zeker m'n grootvader Frans en m'n grootmoeder Maria konden om die laatstgenoemde practical joke niet lachen, mede omdat ze joden waren, doch eveneens omdat ze het veiliger vonden dat je op hun voorhoofd schreef: 'Ich bin *kein* Jude', met de nadruk op *kein*, zodat de mensen dus zouden denken dat ze geen jood waren, wat zelfs twintig jaar na de oorlog een voordeel was, want joden zijn immers in alle tijden, en niet alleen in de jaren veertig, de pineut geweest. M'n grootvader vertelde op een keer dat hij in een boek had gelezen dat de joden al de pineut waren in de oertijd, toen mensen praktisch nog apen waren. Ik vroeg hem: 'Hoe wist de ene aap dat de andere aap een jood was?'

'Hij kon het ruiken,' zei m'n grootvader, 'wij, joden, hebben altijd een speciale geur gehad.'

Ik rook even aan hem en inderdaad, hij had een speciale geur, alsof hij een aap uit de oertijd was die zonet in z'n broek had geschetten.

Op weg naar De Maréchal zei ik: 'Grootvader, over dat blind zijn gesproken: als je 's nachts in je bed ligt te dromen, ben je in je droom dan ook blind, of kun je zien?'

'In de meeste dromen ben ik blind,' zei hij, 'maar in sommige dromen kan ik zien, en ja zelfs in een paar dromen kan ik door muren heen kijken.'

'En wat speelt zich dan achter die muren af?' vroeg ik.

'Niet veel wat deugt,' zei hij, 'in één droom zag ik dat achter de muren je grootmoeder lag te vogelen met de postbode, en in een andere droom die ik me herinner was het nog erger: daar lag ikzelf achter de muren te vogelen met de postbode.'

'Oei,' zei ik, 'en wat vond de postbode daarvan?'

'Die klootzak zei tegen mij dat hij nog nooit zo lekker gevogeld had,' zei m'n grootvader, en door zo op te gaan in z'n vertellingen was hij even de functie van z'n blauwe stok vergeten en liep hij tegen een lantaarnpaal. 'Godverdomme,' zei hij, 'kon jij mij niet verwittigen dat hier een paal stond?'

‘Ik had ’m zelf ook niet opgemerkt,’ zei ik, en om me helemaal vrij te pleiten voegde ik eraan toe: ‘Volgens mij stond die lantaarnpaal hier gisteren nog niet eens. Waar gaat de wereld heen, als ze overal lantaarnpalen neer beginnen te zetten.’

M’n grootvader zei: ‘De wereld is hoe dan ook naar de kloten, met al die hippies van tegenwoordig, en die Beatles, en die Rolling Stones, en die Jefferson Airplane, en die Jimi Hendrix, en die, hoe heet ze, dat hysterische wijf die zangeres is bij de groep Big Brother and the Holding Company.’

‘Janis Joplin?’ zei ik.

‘Ja, die,’ zei hij, ‘van mij mogen ze dat soort figuren allemaal tegen de muur zetten en afschieten.’ Oké, m’n grootvader was niet dol op de rockmuzikanten van die tijd, maar hij wist er toch heel wat van af. Je moet rekenen, in de jaren zestig kende niet iedere oude man de groep Big Brother and the Holding Company of Jefferson Airplane. Je had toen de oude mannen de kost moeten geven die niet eens de Beatles kenden. M’n grootvader had een neef, Manke Theofiel, en die was tachtig jaar en die wist niet eens dat de Beatles met z’n vieren waren. Hij bleef maar beweren dat ze met z’n drieën waren. ‘Welneen, Theofiel,’ zei ik tegen hem, ‘ze zijn met z’n vieren. John Lennon, Paul McCartney, Ringo Starr en George Harrison. Dat zijn er vier.’

‘George Harrison,’ zei hij, ‘wie is dat in godsnaam?’

‘De vierde Beatle,’ zei ik.

‘Hoe kan die nu de vierde Beatle zijn,’ zei hij, ‘als je weet dat de Beatles maar met z’n drieën zijn.’ Tjonge, wat was die Manke Theofiel een domme eikel. Dat bewees hij eens te meer toen hij beweerde dat Simon and Garfunkel een man alleen was. Overigens was hij mank geworden nadat hij een trap tegen z’n knie had gekregen van z’n trekpaard, een merrie die Manke Bella werd genoemd nadat Theofiel háár een trap tegen haar knie had gegeven, dus toen Manke Bella hem een trap gaf was dat gewoon een kwestie van poets wederom poets. Op een keer heb ik, toen Manke Bella aan het slapen was, op haar voorhoofd geschreven: ‘Ich bin ein Judenpferd’, en daar kon Manke Theofiel niet om lachen omdat hij nooit de grap van een practical joke begreep.

We arriveerden in café De Maréchal. ‘Blinde Frans en Herman!’ riepen z’n vrienden. ‘Kom erbij zitten!’, zodat we derhalve aanschoven bij de grote ronde stamtafel in het café. Vier vrienden van m’n grootvader waren daar reeds verenigd. De eerste was Florent Covenage, een ongeveer

vijfenzestigjarige man die ooit polsstokspringer was geweest en nooit had meegedaan aan wedstrijden omdat, zoals hij betoogde, ‘zo’n polsstok veel te kort is om over die hoge lat te kunnen springen’. Hij vond dat men beter de lat lager zou leggen, en dat er dan veel meer mensen zouden meedoen aan de wedstrijden. Beroepkundig was hij schrijnwerker geweest, met als specialiteit houten bakjes, zomaar van die houten bakjes, heel eenvoudige bakjes eigenlijk, waarin je iets kunt leggen. De tweede vriend van m’n grootvader was Janus De Coster, een wat oudere man die er jonger uit wilde zien door op Paul Newman te lijken. Helaas leek hij totaal niet op Paul Newman, zodat je meteen zag dat hij redelijk oud was, zo’n vierenzeventig jaar. ‘Noem mij maar Paul,’ zei hij tegen iedereen, maar niemand deed dat en men bleef hem hardnekkig Janus noemen. Alleen z’n vrouw noemde hem niet Janus, maar ‘lamzak’, omdat hij nooit iets deed in het huishouden, niet eens het dak herstellen als er een lek was en de regen binnen sijpelde. Dat deed z’n vrouw dan, met als gevolg dat de regen meestal bleef binnensijpelen, want vrouwen en daken herstellen, dat is nooit de combinatie van de eeuw geweest. De derde vriend was Amour Katanga, de eerste en voorlopig enige neger in Hamme. Hij was ontsnapt uit de Congo, verkleed als missionaris, en hij had een groente- en fruitwinkeltje in de Hospitaalstraat. Merkwaardig genoeg wilde hij, net als Janus De Coster, op Paul Newman lijken, en inderdaad, als je hem in profiel bekeek had hij wel wat van Paul. Toch noemde iedereen hem Amour, omdat de Hammenaars dat een leuke naam vonden. Hij was getrouwd met een Vlaamse vrouw, en omdat die geen kinderen kon krijgen hadden ze een konijn gekocht omdat volgens Amour ‘een kind en een konijn praktisch hetzelfde zijn, hoewel een kind groter is dan een konijn, een konijn een vacht heeft en een kind niet, en je konijn kan stoven en een kind niet, tenzij je in de gevangenis wil geraken’. Z’n konijn heette, net als z’n vrouw, Marie-Rose. We vroegen hem eens: ‘Amour, als je luid roept “Marie-Rose, kom hier!”, wie komt er dan als eerste?’ Hij antwoordde: ‘M’n hond,’ want dat was ik nog vergeten te vermelden: Amour had ook een hond die Marie-Rose heette. En ten slotte was er de vierde vriend van m’n grootvader, Kleine Georges, die één meter tweeënvijftig was, en daarom nooit basketbalspeler was geworden, wat hem altijd koud had gelaten omdat hij basketbal een verschrikkelijke sport vond. Nee, dan liever limbodansen. Hij was aangesloten bij een limbodansclub in Antwerpen. In Hamme waren er geen limbodansclubs, vandaar. Drie keer in de week reed hij van Hamme naar Antwerpen op z’n fiets. ‘Koop toch een brom-

mer, Kleine Georges,' zeiden we tegen hem, maar dan zei hij: 'En dan zonder benzine komen te zitten zeker, ik ken dat. M'n broer is ooit zonder benzine komen te zitten met z'n brommer en daarom arriveerde hij pas drie dagen later dan voorzien in Spanje.' De broer van Kleine Georges, Gerard, was namelijk met de brommer naar Spanje gereden om daar een nieuw leven te beginnen, nu als stierenvechter, en niet meer als verkoper van asperges, wat hij in Hamme altijd was geweest. Het laatste nieuws dat we van hem hadden vernomen was dat de stier had gewonnen, en dat Gerard nog steeds in het ziekenhuis in Madrid lag en dat hij onder andere z'n maagwand, z'n dunne darm en z'n blaas zou moeten missen.

'Hoe gaat het, Frans?' vroeg Florent Covenage.

'Goed, Florent,' zei m'n grootvader, die de stemmen van z'n vrienden kon herkennen, alleen al door de klank ervan.

'En Hermannetje is er ook bij zie ik,' zei Janus. 'Hoe oud ben je nu al?'

'Negen,' zei ik. 'Alsof het wat uitmaakt. Dood moeten we toch.'

'Daar heeft hij gelijk in,' zei Amour. 'Bij ons in Congo redeneerden we ook zo, zeker als de tovenaars zei: "Morgen zal je sterven." Bij ons werd er tenminste naar tovenaars geluisterd, hier wordt er op tovenaars neergekeken alsof ze tamtampelers zijn, de laagste klasse van mensen die je kan bedenken.'

'Hebben wij hier bij ons tovenaars?' vroeg Kleine Georges.

'Ja,' zei Amour. 'Eentje. Dat ben ik.'

'Tover eens iets,' zei ik.

'Ik ben het verleerd,' zei Amour. 'Door hier al zo lang te wonen heb ik het toveren gewoonweg niet meer in m'n poten. Maar ik kan wel nog tamtam spelen. Heeft er toevallig niemand van jullie een tamtam bij, dan zal ik 'm eens van jetje geven.'

'Nee,' zei iedereen, 'geen tamtam bij.'

'Waarom heb je er zelf geen bij?' vroeg m'n grootvader.

'Ik heb 'm verkocht aan m'n zwager,' zei Amour, 'de broer van Marie-Rose, Victor.'

'Wat moet die met een tamtam?' vroeg Florent. 'Die heeft toch maar één hand?'

'Daarom dat hij met de andere hand tamtam speelt,' zei Amour. 'Ik zweer jullie, het trekt op niks. Hij kan niet eens roffelen, de vierkwartsmaat trommelen, of het geluid nadoen van de naderende donder in de verte van het woud.'

'Victor is altijd al een sukkelaar geweest,' zei Kleine Georges. 'Ik heb